

O'ZBEK MUMTOZ MUSIQASINING YOSH AVLOD BADIY-ESTETIK TARBIYASIDAGI O'RNI VA AHAMIYATI

Xamrokulov Naimdjon Baxronovich

Samarqand Davlat pedagogika instituti

Musiqqa ta'limi kafedrası katta o'qituvchisi

Annotatsiya. Maqolada o'zbek mumtoz musiqasining yosh avlod badiiy-estetik tarbiyasidagi o'rni va ahamiyati ilmiy-pedagogik nuqtai nazardan tahlil qilinadi. Mumtoz musiqa yoshlarning estetik didini shakllantirish, ruhiy-ma'naviy dunyosini boyitish, milliy o'zlikni anglash va axloqiy qadriyatlarni o'zlashtirish jarayoniga kuchli ta'sir ko'rsatishi yoritiladi. Shashmaqom, maqom, xalq kuy-qo'shiqlari, mumtoz ashulalar orqali yoshlarning nafosatni idrok etishi, his-tuyg'ularini ulg'aytirishi, badiiy tafakkurini rivojlantirishi hamda milliy madaniyatga hurmat bilan qarashi kabi jihatlar asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: o'zbek mumtoz musiqasi, badiiy-estetik tarbiya, maqom, shashmaqom, milliy musiqa merosi, ma'naviy qadriyatlar.

KIRISH

O'zbek mumtoz musiqasi asrlar davomida xalqning badiiy tafakkuri, ma'naviy merosi va estetik dunyoqarashini o'zida mujassam etgan ulkan madaniy qadriyatdir. Bu boy meros nafaqat musiqa san'ati tarixida, balki yosh avlodning ma'naviy-axloqiy shakllanishida ham beqiyos o'rin tutadi. Mumtoz musiqa inson qalbini poklovchi, ma'naviy olamni boyituvchi, estetik didni shakllantiruvchi kuchga ega bo'lib, yoshlarning badiiy idrokini yuksaltirishda, ularni yuksak madaniyatga yo'naltirishda muhim vosita hisoblanadi. Ayniqsa bugungi globallashuv davrida ma'naviy tahdidlar kuchaygan bir paytda milliy musiqiy merosni asrab-avaylash va yosh avlodga yetkazish dolzarb vazifaga aylanmoqda.

ASOSIY QISM

O'zbek mumtoz musiqasining tarbiyaviy ahamiyati avvalo uning badiiy mazmunida mujassam. Maqom, shashmaqom, xalq kuy-qo'shiqlari, mumtoz ashulalar inson ruhiyatiga bevosita ta'sir ko'rsatadi, uning his-tuyg'ularini nafislantiradi, qalbda sokinlik, xotirjamlik,

quvonch yoki mulohaza uygʻotadi. Bu musiqada yuksak falsafiy mazmun, insonparvarlik, mehr-oqibat, hayotning teran maʼnosi aks etadi. Shu bois oʻquvchilar mumtoz musiqani tinglab va oʻrganib, nafaqat badiiy didini boyitadi, balki maʼnaviy dunyosini ham mustahkamlaydi [1]. Mumtoz musiqaning ohangiy tizimi, ritmik murakkabligi, kuylarning oʻziga xos kompozitsiyasi yoshlarda nafosatni sezish, goʻzallikni idrok etish, musiqiy tafakkurni rivojlantirish kabi sifatlarni shakllantiradi.

Yosh avlodning estetik tarbiyasida mumtoz musiqaning oʻrni oʻquv jarayonida izchil qoʻllanilganda yanada kuchli namoyon boʻladi. Musiqa maktablari, umumtaʼlim maktablaridagi musiqa darslari, madaniyat markazlari va sanʼat maktablarida maqom sanʼati elementlaridan foydalanish oʻquvchilarning milliy musiqaga qiziqishini oshirib, ularni oʻz xalqining madaniy ildizlariga yanada yaqinlashtiradi. Mumtoz kuy va ashulalar bilan tanishgan yoshlar milliy oʻzlikni chuqurroq anglaydi, ajdodlar yaratgan maʼnaviy merosni qadrlay boshlaydi. Bu esa ularda yurtsevarlik, xalq sanʼatiga nisbatan hurmat, milliy gʻurur kabi tuygʻularni shakllantiradi.

Oʻzbek mumtoz musiqasi yoshlarning axloqiy tarbiyasida ham alohida ahamiyatga ega. Maqomlar va mumtoz ashulalar nafaqat musiqiy, balki axloqiy mazmun bilan ham boyitilgan boʻlib, unda halollik, sabr-toqat, matonat, oliyjanoblik, muhabbat, sadoqat kabi fazilatlar tarannum etiladi. Bunday badiiy asarlarni tinglash orqali yoshlar hayotiy qadriyatlarni anglaydi, maʼnaviy kamolotga intilishga undovchi kuchni his qiladi. Mumtoz musiqaning sokin, chuqur, oʻylantiruvchi ohanglari yosh avlodning ruhiy olamida barqarorlik, xotirjamlik va tafakkur qilish qobiliyatini shakllantiradi [2].

Bugungi kunda mumtoz musiqaning tarbiyaviy imkoniyatlaridan foydalanishning zamonaviy shakllari ham shakllanmoqda. Multimedia texnologiyalaridan foydalanish, maqom maktablarining joriy etilishi, milliy ansambllarning konsertlari, ustoz sanʼatkorlar bilan uchrashuvlar, interaktiv darslar va musiqiy mahorat mashgʻulotlari — bularning barchasi mumtoz musiqani yoshlar qalbiga yaqinlashtirishning samarali vositalaridir. Xususan, raqamli platformalar orqali maqomlar, kuylar va ashulalarning professional yozuvlarini eshitish, ularning notalarini koʻrish, ijro texnikalarini oʻrganish yoshlarning mustaqil taʼlim olish imkoniyatlarini kengaytirmoqda [3].

Shuningdek, estetik tarbiyaga oid tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, mumtoz musiqa bilan muntazam shug'ullanuvchi yoshlar intellektual salohiyatda ham yuqori natijalar ko'rsatadi. Ohanglarni tahlil qilish, ritmik murakkabliklarni tushunish, maqomlarning tuzilishini o'rganish — bularning barchasi mantiqiy fikrlashni, xotirani, diqqatni, tafakkur teranligini rivojlantiradi. Musiqiy tafakkur va intellektual rivojlanish o'rtasidagi uzviy bog'liqlik ilmiy jihatdan ham isbotlangan bo'lib, bu mumtoz musiqaning tarbiyaviy ahamiyatini yanada mustahkamlaydi.

O'zbek mumtoz musiqasi yosh avlodning badiiy-estetik tarbiyasida beqiyos o'rin tutadi. U nafaqat musiqiy didni rivojlantiradi, balki shaxsning ichki dunyosini boyitadi, axloqiy qarashlarini shakllantiradi, milliy o'zlikni anglashga yordam beradi. Mumtoz musiqani ta'lim jarayoniga izchil kiritish, zamonaviy metodlardan foydalanish, milliy merosni yoshlar ongiga singdirish jamiyatning kelajak ravnaqida muhim omildir. Yosh avlodning komil inson bo'lib voyaga yetishida mumtoz musiqaning ta'siri bebaho bo'lib, u milliy madaniyatning uzluksizligini ta'minlaydigan muhim ma'naviy ko'prik vazifasini bajaradi [4].

XULOSA VA MUNOZARA

O'zbek mumtoz musiqasi yosh avlodning estetik dunyoqarashi va ma'naviy-axloqiy kamolotini shakllantirishda beqiyos ahamiyatga ega. Maqom va mumtoz ashulalarning falsafiy mazmuni, ohangiy boyligi va badiiy teranligi yoshlarning ruhiy olamini boyitadi, ularni nafosatni his eta oladigan, milliy merosni qadrlaydigan, ma'naviy barkamol shaxs sifatida tarbiyalaydi. Mumtoz musiqaning ta'lim jarayoniga integratsiya qilinishi, zamonaviy texnologiyalar va interaktiv metodlar bilan uyg'unlashtirilishi tarbiyaviy samaradorlikni yanada oshiradi. O'zbekistonning boy musiqiy merosini yoshlar ongiga singdirish ularning madaniy identitetini mustahkamlash, milliy g'ururini yuksaltirish va barkamol inson sifatida shakllantirishning eng samarali yo'llaridan biridir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Fitrat A. O'zbek klassik musiqasi va uning tarixi. – Toshkent: Fan, 1993. – 240 b.
2. Rajabov R. Maqomot ilmi asoslari. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2010. – 312 b.

3. Sagdullayev A. O'zbek mumtoz musiqasi tarixi. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2018. – 228 b.
4. Sirojiddinov Sh. Musiqa estetikasi va tarbiyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2017. – 174 b.

